

Acta Juris Stetinensis

2021, nr 3 (vol. 35), 23–35
ISSN (print): 2083-4373 ISSN (online): 2545-3181
DOI: 10.18276/ais.2021.35-02

Magdalena Kowalewska-Łukuc
dr
Uniwersytet Szczeciński
e-mail: magdalena.kowalewska-lukuc@usz.edu.pl
ORCID: 0000-0002-6663-3674

Zabójstwo eutanatyczne jako anormalna sytuacja motywacyjna

Streszczenie

W artykule została poruszona problematyka możliwości zaklasyfikowania niektórych przypadków zabójstwa eutanatycznego jako tzw. anormalnej sytuacji motywacyjnej sprawcy. W związku z tym, na podstawie literatury dotyczącej funkcji motywacji na gruncie prawa karnego, w opracowaniu podjęto próbę rozważenia istoty anormalnej sytuacji motywacyjnej z wykorzystaniem pojęć tła motywacyjnego i konfliktu motywacyjnego oraz przełożenia tych rozważań na grunt znamion czynu zabronionego z art. 150 § 1 kk. Ponadto, w drodze wykładni art. 150 § 2 kk i na podstawie poglądu doktryny prawa karnego, zanalizowano funkcję tego przepisu oraz próbowano wykazać zasadność dalej idącej redukcji odpowiedzialności karnej ze względu na anormalną sytuację motywacyjną sprawcy zabójstwa eutanatycznego.

Słowa kluczowe: zabójstwo eutanatyczne, anormalna sytuacja motywacyjna, stopień winy

Wprowadzenie

Problematyka zabójstwa eutanatycznego, pomimo niewielkiej liczby spraw karnych o ten czyn, cieszy się w polskiej nauce prawa karnego dość dużym zainteresowaniem¹. Zwraca się przy tym uwagę, że jednym ze znamion zabójstwa eutanatycznego jest szczególnie motyw towarzyszący sprawcy, tj. dopuszczenie się przez niego czynu pod wpływem współczucia². Jednocześnie jednak, w rozważaniach dotyczących art. 150 kk, pomija się kwestię możliwości zakwalifikowania sytuacji motywacyjnej sprawcy zabójstwa eutanatycznego jako anormalnej i ewentualnych konsekwencji redukcji odpowiedzialności karnej, jakie mogłyby się z taką kwalifikacją wiązać. Niniejszy artykuł stanowić będzie próbę podjęcia tej kwestii.

Anormalna sytuacja motywacyjna

Rozważenie możliwości ujęcia zabójstwa eutanatycznego jako anormalnej sytuacji motywacyjnej wymaga w pierwszej kolejności sprecyzowania istoty takiej sytuacji. Anormalnej sytuacji motywacyjnej poświęca się stosunkowo niewiele uwagi w polskiej nauce prawa karnego. Zazwyczaj wspomina się o niej marginesowo przy okazji analizowania problematyki istoty winy, stanu wyższej konieczności czy pozaustawowych okoliczności wyłączających winę. Akcentuje się, że jest to pewna sytuacja ekstremalna, w której sprawca działa pod silnym naciskiem psychicznym³. Nacisk ten powoduje, że sytuacja, w jakiej znalazł się sprawca, wykracza poza granice wymagalności zachowania zgodnego z prawem i tym samym nie sposób wymagać, by dał on posłuch normie prawnej. W konsekwencji anormalna sytuacja motywacyjna ma wyłączać możliwość przypisania sprawcy winy⁴.

¹ Zob. m.in. J. Malczewski, *Eutanazja. Gdy etyka zderza się z prawem*, Warszawa 2012, passim; A. Michalska-Warias, *Ustawowe znamiona zabójstwa eutanatycznego*, w: M. Mozgawa (red.), *Eutanazja*, Warszawa 2015, passim.

² Zob. A. Zoll, *Art. 150*, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a*, Warszawa 2017, nb. 16, <https://sip.lex.pl/#/commentary/58-7286889/543401/wrobel-wlodzimierz-red-zoll-andrzej-red-kodeks-karny-czesc-szczegolna-tom-ii-czesc-i-komentarz-do...?cm=URELATIONS> (dostęp 12.04.2021).

³ Zob. T. Kaczmarek, *Spory wokół pojęcia winy w prawie karnym*, w: L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), *W kregu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci profesora Andrzeja Wąska*, Lublin 2005, s. 180; A. Zoll, *Art. 1*, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1–52*, Warszawa 2016, s. 47–48; A. Grześkowiak, *Art. 1*, w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny: komentarz*, Warszawa 2018, s. 41.

⁴ Zob. J. Lachowski, *Wina w prawie karnym*, w: R. Dębski (red.), *System Prawa Karnego. Tom 3. Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności*, Warszawa 2017, s. 698.

Analizując istotę anormalnej sytuacji motywacyjnej, zwrócić należy uwagę na sposób ujmowania samej motywacji. Jest to oczywiście pojęcie z obszaru nauki psychologii, wieloaspektowe i kluczowe w licznych teoriach. Na polu karnistycznych rozważań o anormalnej sytuacji motywacyjnej wystarczające być może będzie rozważenie aspektów motywacji istotnych z punktu widzenia takiej sytuacji jako okoliczności wyłączającej winę⁵.

Funkcją motywacji jest przede wszystkim ukierunkowywanie ludzkiego zachowania⁶. Definiuje się ją najczęściej jako ogół pewnych tendencji kierunkowych – motywów, rozumianych jako gotowość do zmierzania ku określonym celom⁷. Skoro tak, to motywacja, wespół z innymi fenomenami psychicznymi, takimi jak procesy poznawcze i emocjonalne, współdecyduje o naszym zachowaniu, tj. o tym, jakie działania zostaną przez nas podjęte, a jakie zaniechane⁸. Zachowanie człowieka warunkowane jest zazwyczaj równoległym funkcjonowaniem wielu motywów⁹. W związku z tym struktura naszej motywacji jest hierarchiczna. Poszczególne motywy mogą uzupełniać się, mogą też jednak pozostawać ze sobą w konflikcie.

Ujmując motywację jako pewną gotowość do zmierzania ku określnemu celowi¹⁰, zwrócić trzeba uwagę na pojęcie tła motywacyjnego i konfliktu motywacyjnego. Te dwa pojęcia są bowiem istotne dla uchwycenia istoty anormalnej sytuacji motywacyjnej. Tło motywacyjne rozumieć można jako zestaw zmiennych odgrywających zasadniczą rolę w obraniu danego celu i uruchomieniu danego motywu, a w konsekwencji podjęcia przez daną osobę określonego zachowania. Na tło motywacyjne mogą się składać czynniki osobowościowe (cechy temperamentalne, emocje, możliwości poznawcze, doświadczenie) i sytuacyjne. Wśród tych ostatnich są zarówno okoliczności, które bezpośrednio poprzedziły dane zachowanie, jak i te, które

---

5 Rozważanie istoty motywacji znacznie przekroczyłyby ramy niniejszego artykułu. Świadczyć o tym może chociażby to, że i w samej nauce psychologii motywacja nie jest, podobnie jak wiele innych pojęć psychologicznych, ujmowana jednolicie. Wystarczy chociażby wskazać na teorie motywacji wywodzące się z największych paradygmatów psychologicznych – behawiorystyczną teorię motywacji, teorię psychodynamiczną, humanistyczną, poznawczą czy ewolucyjną – zob. W. Łukaszeński, *Motywacja w najważniejszych systemach teoretycznych*, w: J. Strelau (red.), *Psychologia: Podręcznik akademicki. Tom II, Psychologia ogólna*, Gdańsk 2004, s. 427–437; por. M. Budyn-Kulik, *Umysłność w prawie karnym i psychologii*, Warszawa 2015, s. 276.

6 Zob. K. Obuchowski, *Psychologia dążeń ludzkich*, Warszawa 1983, s. 28; J. Reykowski, *Z zagadnień psychologii motywacji*, Warszawa 1977, s. 18; F. Rheinberg, *Psychologia motywacji*, Kraków 2006, s. 17.

7 J. Reykowski, op. cit., s. 18.

8 Ibidem.

9 Zob. K. Obuchowski, op. cit., s. 22.

10 Zob. J. Reykowski, op. cit., s. 18; M. Budyn-Kulik, op. cit., s. 277.

działały przez dłuższy czas przed jego podjęciem¹¹. Mianem konfliktu motywacyjnego określa się zaś sytuację, w której u danego podmiotu występują przeciwstawne motywy, wzajemnie się wykluczające, przy czym motywy te mają porównywalne natężenie¹². W zależności od postaci tego konfliktu sprawca może dążyć do realizacji dwóch wykluczających się stanów rzeczy (konflikt dążenie-dążenie), może zmierzać do realizacji jednego stanu rzeczy i uniknięcia drugiego (konflikt dążenie-unikanie) albo może dążyć do uniknięcia dwóch przeciwstawnych stanów rzeczy (konflikt unikanie-unikanie). Podkreślić raz jeszcze należy, że równoległe zniszczenie/niezniszczenie się danych stanów rzeczy, zgodne z wolą sprawcy, jest niemożliwe, co właśnie wywołuje konflikt motywacyjny.

Podjmując próbę scharakteryzowania anormalnej sytuacji motywacyjnej z uwzględnieniem pojęć tła motywacyjnego i konfliktu motywacyjnego zauważyć trzeba, że każda nasza decyzja i każde zachowanie, niezależnie od tego, czy jest karnoprawnie istotne, czy nie, ma jakieś tło motywacyjne i może przebiegać w sytuacji konfliktu motywacyjnego. Gdy jednak układ i interakcja czynników tworzących tło motywacyjne jest tego rodzaju, że tworzy dla danego podmiotu sytuację ekstremalną, w której nacisk na jego psychikę, w szczególności na procesy decyzyjne jest bardzo silny, możemy wówczas mówić o anormalnej sytuacji motywacyjnej¹³. Zaznaczyć przy tym raz jeszcze należy, że czynniki tworzące tło motywacyjne mogą być wewnętrzne albo zewnętrzne względem podmiotu. Sama motywacja ma charakter intrapsychiczny. To, do czego i z jaką siłą dana osoba dąży, a więc kierunek i natężenie jej motywacji, wynika również z pozostałych procesów psychicznych, np. poznawczych czy emocjonalnych oraz ze względnie stałych dyspozycji psychicznych, np. takich jak temperament czy osobowość. Jednocześnie jednak oczywiste jest, że nie jesteśmy wyizolowanym układem procesów psychicznych, ale funkcjonujemy w zależności od wielu czynników zewnętrznych – np. zachowania i reakcji innych osób czy rzeczywistości, w jakiej przyszło nam funkcjonować i podejmować decyzję. Ujęcie istoty anormalnej sytuacji motywacyjnej jako sytuacji ekstremalnej, z silnym naciskiem działającym na psychikę sprawcy, może

11 Zob. M. Budyn, *Motywacja zasługująca na szczególne potępienie (próba analizy)*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 9, s. 27; J. Brzezińska, *Rozważania o znamionach psychologicznych w kontekście motywacji zabójstw uprzywilejowanych*, „Ius Novum” 2014, nr 1, s. 86.

12 Zob. M. Budyn-Kulik, op. cit., s. 287; M. Kowalewska-Łukuć, *Zamiar ewentualny w świetle psychologii*, Poznań 2015, s. 95–96.

13 Zob. J. Giezek, Art. 26, w: J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2021, nb. 8, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587846609/644049/giezek-jacek-red-kodeks-karny-zesc-ogolna-komentarz?keyword=anormalna%20sytuacja%20motywacyjna&cm=STOP> (dostęp 12.04.2021).

wydawać się niesatysfakcjonujące. Prześledzenie jednak przypadków, które zwykle się w prawie karnym wiązać z anormalną sytuacją motywacyjną sprawcy, ujęcie takie potwierdza.

Ekstremalność sytuacji oraz nacisk na psychikę i decyzję sprawcy widać wyraźnie w stanie wyższej konieczności z art. 26 § 2 kk, w którym sprawca, w sytuacji kolizji dóbr prawnych, mających tożsamą wartość, chcąc ochronić jedno z nich, zmuszony jest do poświęcenia drugiego. Podobnie rzecz wygląda w kolizji obowiązków. W przypadku obu wspomnianych konstrukcji charakter sytuacji, w jakiej znalazł się sprawca, decyduje o wyłączeniu jego winy. Zauważyć oczywiście można, że także pewne sytuacje kontratypowe, np. obrona konieczna czy stan wyższej konieczności z art. 26 § 1 kk, również są pewną sytuacją ekstremalną i mogą wywierać nacisk na psychikę sprawcy. Stwierdzić można, że motywacyjna anormalność tych sytuacji została po prostu przez ustawodawcę uwzględniona i ujęta w ustawowe ramy kontratypu obrony koniecznej i stanu wyższej konieczności, które, ze względu na zaistnienie pozostałych warunków kontratypizacji, wyłączać mogą nie tyle winę, ile już bezprawność danego czynu zabronionego. Pewna ekstremalność sytuacji i możliwy nacisk na psychikę sprawcy są charakterystyczne również dla tzw. małych stanów wyższej konieczności, takich jak np. składanie fałszywych zeznań, zatajanie dowodów niewinności lub niezawiadomienie o przestępstwie z obawy przed odpowiedzialnością karną grożącą sprawcy lub osobom dla niego najbliższym (odpowiednio art. 233 § 3, art. 236 § 2 i art. 240 § 3 kk) czy ukrywanie osoby najbliższej (art. 239 § 2 kk). Znamiona stanu wyższej konieczności i kolizji obowiązków oraz ustawowe warunki tzw. małych stanów wyższej konieczności są w istocie ustawowym wyrażeniem tła motywacyjnego, jakie towarzyszy sprawcy.

W przytoczonych przykładach anormalnych, czy może nie w pełni normalnych, sytuacji motywacyjnych da się również zauważyć możliwość występowania pewnego konfliktu motywacyjnego po stronie sprawcy. Sprawca ze względu na towarzyszące mu tło motywacyjne kreujące sytuację ekstremalną oraz nacisk na jego psychikę może być zmuszony zdecydować się na jakieś zachowanie, na które w innej sytuacji (bez takiego tła motywacyjnego i bez takiego konfliktu) by się nie zdecydował, gdyż jest ono dla niego zachowaniem niepożądanym, a jedynie wymuszonym daną sytuacją. Oczywiście znów można powiedzieć, że właściwie każdy człowiek podejmuje niejednokrotnie zachowania, których – być może – wcale nie chce podjąć i których nie podjąłby w innych okolicznościach. Wydaje się jednak, że w przypadku sytuacji motywacyjnej sprawcy czynu zabronionego, którą określamy mianem anormalnej, prawdopodobieństwo powstania konfliktu motywacyjnego jest szczególnie wysokie. Jest to chyba zresztą jeden z czynników mających uzasadniać wyłączenie, względnie redukcję, odpowiedzialności karnej takiego sprawcy,

czy to przez wyłączenie bezprawności, wyłączenie winy, czy wreszcie przez wyłączenie karalności.

Jednocześnie zaznaczyć wyraźnie należy, że normalna/anormalna sytuacja motywacyjna, jako okoliczność mająca uzasadniać wyłączenie winy w prawie karnym, podobnie zresztą jak poczytalność/niepoczytalność czy dojrzałość/niedojrzałość, nie jest kategorią zero-jedynkową¹⁴. Nacisk psychiczny na motywację sprawcy, pod wpływem którego sprawca dopuszcza się swego czynu, może mieć różną siłę oddziaływania i przez to w różnym stopniu krępować suwerenność jego woli. Siła tego nacisku będzie pochodną układu czynników tworzących tło motywacyjne oraz postaci ewentualnego konfliktu motywacyjnego. Czynniki tworzące tło motywacyjne mogą składać się np. na sytuację zagrożenia, konfliktu czy prowokacji¹⁵, które mogą istotnie krępować suwerenność woli, decyzji i zachowania się sprawcy. Konflikt motywacyjny może zaś być np. tworzony przez motywy bardzo silnie awersyjne dla sprawcy (konflikt unikanie-unikanie). Od siły nacisku wytworzonego przez tło motywacyjne i konflikt motywacyjny będzie zależeć w pierwszej kolejności ocena danej sytuacji motywacyjnej jako normalnej czy anormalnej, a następnie ewentualna ocena stopnia anormalności danej sytuacji. Od stopnia tego zaś powinno zależeć umniejszenie stopnia winy sprawcy, względnie jej całkowite wyłączenie¹⁶.

Sytuacja motywacyjna sprawcy zabójstwa eutanatycznego

Przenosząc powyższe rozważania dotyczące anormalnej sytuacji motywacyjnej sprawcy na grunt problematyki zabójstwa eutanatycznego, zwrócić trzeba uwagę na znamiona tego czynu, odróżniające go od podstawowego typu zabójstwa z art. 148 § 1 kk, tj. żądanie pozbawienia życia wyrażone wobec sprawcy przez daną osobę oraz współczucie sprawcy wobec tej osoby, pod wpływem którego dopuszcza się on swojego czynu. Wydaje się bowiem, że ustawodawca właśnie w tych znamionach wyraził szczególną sytuację motywacyjną sprawcy, czemu dał też wyraz w płaszczyźnie kary, przewidując za czyn z art. 150 § 1 kk karę pozbawienia

¹⁴ Zob. M. Kowalewska-Łukuć, *Wina w prawie karnym*, Warszawa 2019, s. 240.

¹⁵ Zob. M. Budyn, op. cit., s. 27.

¹⁶ Możliwość wyłączenia winy sprawcy ze względu na jego anormalną sytuację motywacyjną, inną niż stan wyższej konieczności z art. 26 § 2 kk nie jest kwestią bezdyskusyjną w polskim prawie karnym. Wiąże się bowiem ze sporem o dopuszczalność pozaustawowych okoliczności wyłączających winę. Szczegółowe omówienie tej kwestii przekraczałoby ramy niniejszego opracowania. Zaznaczyć jedynie należy, że autorka opowiada się za możliwością wyłączenia winy na podstawie regulacji art. 1 § 3 kk przez okoliczności inne niż tzw. kodeksowe okoliczności wyłączające winę – zob. szerzej M. Kowalewska-Łukuć, *Wina...*, s. 234 i n.

wolności od 3 miesięcy do 5 lat, a więc znacząco niższą niż ta, grożąca za zwykłe zabójstwo. Znamię „żądania”, którym posłużył się ustawodawca, oznacza coś znacznie więcej niż „prośba” czy „życzenie”. Żądanie to kategorię domagania się czegoś. Współczucie zaś to stan emocjonalny polegający na solidaryzowaniu się z kimś w jego cierpieniu czy trudnej sytuacji. Sprawca zabójstwa eutanatycznego dopuszcza się zatem swego zachowania w specyficznej interakcji czynników zewnętrznych, sytuacyjnych (żądanie) i wewnętrznych (współczucie)¹⁷. Znamiona tworzące typ zabójstwa uprzywilejowanego składają się zatem w rzeczywistości na tło motywacyjne zachowania się sprawcy. Jeśli bowiem tło motywacyjne rozumieć jako czynniki osobowościowe (w tym emocje) i sytuacyjne odgrywające zasadniczą rolę w obraniu danego celu, uruchomieniu danego motywu i podjęcia określonego zachowania, to w przypadku sprawcy dopuszczającego się zabójstwa eutanatycznego czynnikami takimi są m.in. współczucie i żądanie. Podkreślenia wymaga jednak, że zarówno za wzbudzeniem współczucia, jak i wystosowaniem żądania stoi osoba przyszej potencjalnej ofiary zabójstwa eutanatycznego i również ona odgrywa bardzo istotną rolę w tle motywacyjnym sprawcy, niewysłowioną jednak wprost w treści art. 150 § 1 kk.

Ze względu na tak rysujący się układ zmiennych z tła motywacyjnego zamiar dokonania zabójstwa eutanatycznego kształtować się może w drodze konfliktu motywacyjnego. Z jednej strony bowiem potencjalny sprawca, ze względu na sformułowane wobec niego żądanie i odczuwane współczucie, chce ulżyć danej osobie w cierpieniach, z drugiej zaś jego zamiarem czy celem być może nigdy nie było pozbawienie tej osoby życia, a takie zachowanie pojawia się właśnie w polu jego decyzji¹⁸. Postać tego konfliktu można chyba określić jako dążenie-unikanie. Konflikt ten będzie tym silniejszy, im silniejsze jest wyrażone żądanie, im silniejsze jest współczucie potencjalnego sprawcy i im silniejsza jest relacja między osobą wyrażającą żądanie a współczującym sprawcą.

Sytuacja, w jakiej dochodzi do popełnienia zabójstwa eutanatycznego, znajdująca zresztą odzwierciedlenie w jego ustawowych znamionach, jest zatem bardzo specyficzną sytuacją motywacyjną. Pytanie, czy każdorazowo będzie to anormalna sytuacja motywacyjna. Sygnalizowano już, że anormalność danej sytuacji motywacyjnej jest kategorią stopniowalną. Różne może być natężenie poszczególnych czynników z tła motywacyjnego, w tym także siła żądania i współczucia, różna może też być siła ewentualnego konfliktu motywacyjnego. Uzależniona może być

17 Zob. J. Sobczak, *Znamię współczucia dla ofiary jako przesłanka eutanazji*, w: M. Mozgawa (red.), *Eutanazja*, Warszawa 2015, s. 156.

18 Por. J. Brzezińska, op. cit., s. 90–91.

ona chociażby od charakteru relacji między przyszłym sprawcą a osobą formułującą żądanie eutanazji. Inaczej może kształtować się tło motywacyjne i konflikt motywacyjny lekarza, który z żądaniem pacjenta i swoim współczuciem waży np. swoje obowiązki zawodowe oraz znane mu regulacje prawne niepozwalające na eutanazję, a sam pacjent jest dla niego osobą obcą. Inaczej zaś wyglądać będzie tło motywacyjne i konflikt motywacyjny osoby najbliższej dla domagającego się eutanazji, która kieruje się przede wszystkim uczuciami, nieraz bardzo silnymi. Skonstatować zatem trzeba, że nie każdy przypadek zabójstwa eutanatycznego, mimo specyficznej sytuacji motywacyjnej sprawcy, kreowanej przede wszystkim przez towarzyszące mu współczucie i adresowane do niego żądanie, będzie jednocześnie anormalną sytuacją motywacyjną. Zależać to będzie przede wszystkim od układu i wzajemnej relacji czynników z tła motywacyjnego oraz od powstania konfliktu motywacyjnego i jego natężenia. Ocena sytuacji motywacyjnej sprawcy na kontinuum normalna/anormalna powinna znaleźć przełożenie na płaszczyznę wymiaru kary, do czego obliguje chociażby treść art. 53 § 1 kk i wysłowiona tam dyrektywa stopnia winy.

Wyjątkowy przypadek zabójstwa eutanatycznego

Analizowany wyżej przepis art. 150 § 1 kk ustawodawca zdecydował się uzupełnić regulacją z art. 150 § 2 kk, zgodnie z którą w wyjątkowych wypadkach sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia. W doktrynie prawa karnego stwierdza się, że przez wyjątkowy wypadek należy rozumieć wyjątkowo silny nacisk motywacyjny na sprawcę, który redukując winę, powinien prowadzić do redukcji kary, nawet całkowitej¹⁹. Stanowisko to koresponduje z sygnalizowaną już stopniowalnością anormalnej sytuacji motywacyjnej. Wątpliwości wzbudza jednak to, czy szczególne wypadki, o których mowa w art. 150 § 2 kk, mają wynikać ze szczególnego natężenia znamion zabójstwa eutanatycznego, tj. siły żądania i siły współczucia, uzasadnionych daną sytuacją²⁰, czy też może ustawodawca owe szczególne wypadki zarezerwował dla sytuacji wykraczających poza „jedynie” żądanie i współczucie²¹. Niektórzy karniści podają nawet konkretne warunki, jakie muszą zostać spełnione, by zastosowanie mógł znaleźć art. 150 § 2 kk. Jak wskazuje W. Szkotnicki, wzorując się na regulacjach holenderskich, należałoby

19 Zob. A. Zoll, *Art. 150...*, nb. 22; R. Krajewski, *Przestępstwo eutanazji w kodeksie karnym z 1997 r.*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 2, s. 70.

20 Zob. L. Bosek, O. Nawrot, *Eutanazja i wspomagane samobójstwo*, w: L. Bosek, A. Wnukiewicz-Kozłowska (red.), *System Prawa Medycznego. Tom 2. Szczególne świadczenia zdrowotne*, Warszawa 2018, s. 960.

21 Zob. J. Malczewski, *op. cit.*, s. 181.

stwierdzić, że mamy do czynienia z osobą nieuleczalnie chorą, a jej cierpienia są nie do zniesienia; osoba ta wyraziła swoją wolę zakończenia życia; rozpoczął się u niej proces śmierci lub jest ona bardzo bliska; decyzja tej osoby o zakończeniu swojego życia została przekonsultowana z lekarzem²². Zauważyć jednak należy, że pogląd, jakoby szczególne wypadki z art. 150 § 2 kk wymagały sytuacji wykraczającej poza znamiona zabójstwa eutanatycznego jest zupełnie dowolny i niczym nieuzasadniony na gruncie wykładni art. 150 § 1 i 2 kk. W związku z tym przyjęć należy, że owe szczególne wypadki, o których mowa w art. 150 § 2 kk, to takie sytuacje, w których natężenie żądania i współczucia przekłada się na bardzo silny konflikt motywacyjny i w konsekwencji prowadzi do powstania skrajnie anormalnej sytuacji motywacyjnej²³. Zaznaczyć jednak należy, że natężenie to może być pochodną wielu innych czynników z tła motywacyjnego sprawcy, niewysłowionych wprost przez ustawodawcę w treści art. 150 § 1 kk.

Nieodparcie nasuwa się jednak pytanie, czy w przypadku skrajnie anormalnej sytuacji motywacyjnej, możliwość (tylko możliwość) nadzwyczajnego złagodzenia kary, czy nawet odstąpienia od jej wymierzenia, jest wystarczająca. Jeśli bowiem zgodzić się, że anormalna sytuacja motywacyjna może być w prawie karnym okolicznością wyłączającą winę, a sytuacji takiej nie należy ograniczać do tej wykreowanej przez art. 26 § 2 kk, to wydaje się, że w niektórych wypadkach zabójstwa eutanatycznego stopień winy sprawcy może zostać zredukowany do zera. Skoro tak, to nawet odstąpienie od wymierzenia kary, wymagające przecież stwierdzenia faktu popełnienia przestępstwa, a więc i przypisania winy, jest nieadekwatne. W przypadku braku możliwości przypisania winy nie ma również przestępstwa. Skoro zaś brak przestępstwa, to bezprzedmiotowe staje się w ogóle prowadzenie postępowania karnego i wyrokowanie.

Argumentować jednak można, że skoro ustawodawca w art. 150 § 2 kk dla skrajnie anormalnej sytuacji motywacyjnej sprawcy dopuszczającego się zabójstwa eutanatycznego, określonej jako wyjątkowy wypadek, przewidział jedynie możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary albo odstąpienia od jej wymierzenia, to jedynie taka reakcja na anormalną sytuację motywacyjną jest dopuszczalna. Nadto, jak zauważa M. Filar, art. 150 § 2 kk przewiduje wyjątkowe wypadki dla sytuacji już ze swej natury wyjątkowej, jaką jest zabójstwo eutanatyczne ze znacznie obniżonym ustawowym wymiarem kary. Artykuł 150 § 2 kk sam w sobie jest więc swoistą „wyjątkową wyjątkowością”²⁴. W związku z tym być może nie w pełni uprawnione

22 W. Szkotnicki, *Za i przeciw legalizacji eutanazji*, „Palestra” 1997, nr 5–6, s. 18.

23 Zob. A. Zoll, *Art. 150...*, nb. 4.

24 Zob. M. Filar, *Lekarskie prawo karne*, Kraków 2000, s. 325.

byłoby rozszerzanie zakresu oddziaływania anormalnej sytuacji motywacyjnej sprawcy po raz trzeci. Po raz pierwszy ustawodawca uwzględnił ją w obniżeniu w art. 150 § 1 kk ustawowego wymiaru kary względem art. 148 § 1 kk, po raz drugi w art. 150 § 2 kk, tworząc możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nawet odstąpienia od jej wymierzenia. Wyłączenie winy sprawcy byłoby zaś uwzględnieniem jego sytuacji motywacyjnej po raz trzeci.

Dodatkowo, jak zauważa A. Wąsek, również w innych przepisach części szczególnej kodeksu karnego, regulujących czyny, w których sytuację motywacyjną sprawcy określić można mianem anormalnej, ustawodawca zdecydował się jedynie na redukcję wymiaru kary, względnie klauzulę niekaralności, ale nie na wyłączenie winy²⁵. Mowa tu o wspomnianych już tzw. małych stanach wyższej konieczności. Na tej podstawie J. Lachowski stwierdza, że „anormalne sytuacje motywacyjne określa ustawodawca, a w przypadku gdy sprawca popełnił swój czyn w warunkach, w których nie mógł on dać posłuchu normie prawnej, ale która nie znalazła swego odzwierciedlenia w przepisach prawa, należy odwoływać się do stopnia społecznej szkodliwości czynu”²⁶.

Przytoczone stanowisko J. Lachowskiego jest argumentem dotyczącym sporu o dopuszczalność otwartego katalogu okoliczności mogących wyłączyć winę w prawie karnym. Wydaje się jednak, że odgórne zadekretowanie przez ustawodawcę w części szczególnej kodeksu karnego niektórych przypadków anormalnej sytuacji motywacyjnej nie wyłącza, po pierwsze, zaistnienia innych możliwych przypadków anormalnej sytuacji motywacyjnej, a po drugie, nie wyłącza potrzeby i możliwości dalej idącej redukcji odpowiedzialności karnej w skrajnych przypadkach anormalnej sytuacji motywacyjnej. Słusznie zauważa bowiem A. Zoll, że możliwość dochowania wierności prawu musi być ustalana *in concreto*. Wszystkich sytuacji, które możliwość taką wyłączają, nie da się z góry stypizować²⁷, co zresztą znajduje potwierdzenie w treści uzasadnienia do kodeksu karnego²⁸. Analogicznie, nie da się z góry przewidzieć siły i tym samym stopnia oddziaływania okoliczności wpływających na możliwość dochowania przez sprawcę wierności prawu.

Odnosząc się do zarzutu, że w regulacji zabójstwa eutantycznego sytuacja motywacyjna sprawcy została już uwzględniona i to co najmniej dwukrotnie, zauważyć należy, że zasadne wydaje się uwzględnianie normalnej sytuacji motywacyjnej

25 Por. A. Wąsek, *Ewolucja prawnokarnego pojęcia winy w powojennej Polsce*, „Przegląd Prawa Karnego” 1990, nr 4, s. 17.

26 Zob. J. Lachowski, op. cit., s. 699.

27 A. Zoll, „Pozaustawowe” okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną w świetle konstytucyjnej zasady podziału władzy, w: L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), op. cit., s. 438.

28 Zob. J. Lachowski, op. cit., s. 698.

sprawcy proporcjonalnie do stopnia jej normalności/anormalności, a tym samym do stopnia, w jakim wpływała ona na brak suwerenności woli, decyzji i finalnie czynu sprawcy. Krótko mówiąc, stopień anormalności danej sytuacji motywacyjnej powinien znaleźć pełne przełożenie na stopień winy, w tym na możliwość jej wyłączenia. Dopuszczenie się zabójstwa innej osoby pod wpływem współczucia i wyrażonego przez nią żądania wiąże się z zagrożeniem karą znacznie niższą niż za podstawowy typ zabójstwa. W ramach ustawowych granic wymiaru kary za czyn z art. 150 § 1 kk ocena sytuacji motywacyjnej sprawcy powinna zostać uwzględniona w płaszczyźnie wymiaru kary, zgodnie z dyrektywą stopnia winy. Nasilenie czynników decydujących o ocenie tej sytuacji jako nie w pełni normalnej, a więc zbliżającej się do anormalnej sytuacji motywacyjnej, np. ze względu na bardzo silną więź uczuciową pomiędzy sprawcą a ofiarą, może uzasadniać nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpienie od jej wymierzenia, tj. przejście na grunt regulacji art. 150 § 2 kk. Ekstremalne nasilenie tych czynników natomiast, prowadzące do skrajnie anormalnej sytuacji motywacyjnej, może całkowicie wyłączyć możliwość czynienia sprawcy zarzutu²⁹.

Wnioski

Podsumowując, zabójstwo eutanatyczne, ze względu na swą istotę, stanowi specyficzną sytuację motywacyjną sprawcy. O specyfice tej decydują kształt tła motywacyjnego sprawcy oraz częstokroć powstały konflikt motywacyjny. Natężenie oraz specyficzny układ czynników składających się na tło motywacyjne (w tym przede wszystkim siła współczucia i sformułowanego żądania zabójstwa) oraz natężenie siły ewentualnego konfliktu motywacyjnego mogą prowadzić do ograniczenia stopnia winy sprawcy, co stanowi wyjątkowy wypadek, o którym mowa w art. 150 § 2 kk. Nie można jednak z góry wykluczyć sytuacji, w których sprawcy, ze względu na ekstremalnie anormalną sytuację motywacyjną, winy w ogóle nie będzie można przypisać³⁰.

29 Na marginesie zauważyć jeszcze można, że już przecież sam ustawodawca uwzględnił sytuację motywacyjną sprawcy więcej niż raz. Po raz pierwszy w art. 150 § 1 kk, co znalazło wyraz w ustawowym zagrożeniu karą za stypizowany w tym przepisie czyn. Po raz drugi zaś w art. 150 § 2 kk poprzez możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary albo odstąpienia od jej wymierzenia, podyktowaną zakładaną redukcją stopnia winy sprawcy.

30 Konkluzja taka jest oczywiście uprawniona, co już sygnalizowano, jedynie wówczas, gdy przyjmuje się możliwość istnienia pozaustawowych okoliczności wyłączających winę i jednocześnie przyjmuje się, że jedną z takich okoliczności może być anormalna sytuacja motywacyjna sprawcy.

Bibliografia

- Bosek L., Nawrot O., *Eutanazja i wspomagane samobójstwo*, w: L. Bosek, A. Wnukiewicz-Kozłowska (red.), *System Prawa Medycznego. Tom 2. Szczególne świadczenia zdrowotne*, Warszawa 2018.
- Brzezińska J., *Rozważania o znamionach psychologicznych w kontekście motywacji zabójstw uprzywilejowanych*, „Ius Novum” 2014, nr 1.
- Budyn M., *Motywacja zasługująca na szczególne potępienie (próba analizy)*, „Prokuratura i Prawo” 2000, nr 9.
- Budyn-Kulik M., *Umysłność w prawie karnym i psychologii*, Warszawa 2015.
- Filar M., *Lekarskie prawo karne*, Kraków 2000.
- Giezek J., *Art. 26*, w: J. Giezek (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2021, nb. 8, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587846609/644049/giezek-jacek-red-kodeks-karny-czesc-ogolna-komentarz?keyword=anormalna%20sytuacja%20motywacyjna&cm=STOP>.
- Grześkowiak A., *Art. 1*, w: A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny: komentarz*, Warszawa 2018.
- Kaczmarek T., *Spory wokół pojęcia winy w prawie karnym*, w: L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci profesora Andrzeja Wąska*, Lublin 2005.
- Kowalewska-Łukuć M., *Wina w prawie karnym*, Warszawa 2019.
- Kowalewska-Łukuć M., *Zamiar ewentualny w świetle psychologii*, Poznań 2015.
- Krajewski R., *Przestępstwo eutanazji w kodeksie karnym z 1997 r.*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 2.
- Lachowski J., *Wina w prawie karnym*, w: R. Dębski (red.), *System Prawa Karnego. Tom 3. Nauka o przestępstwie. Zasady odpowiedzialności*, Warszawa 2017.
- Łukaszewski W., *Motywacja w najważniejszych systemach teoretycznych*, w: J. Strelau (red.), *Psychologia: Podręcznik akademicki. Tom II, Psychologia ogólna*, Gdańsk 2004.
- Malczewski J., *Eutanazja. Gdy etyka zderza się z prawem*, Warszawa 2012.
- Michalska-Warias A., *Ustawowe znamiona zabójstwa eutanatycznego*, w: M. Mozgawa (red.), *Eutanazja*, Warszawa 2015.
- Obuchowski K., *Psychologia dążeń ludzkich*, Warszawa 1983.
- Reykowski J., *Z zagadnień psychologii motywacji*, Warszawa 1977.
- Rheinberg F., *Psychologia motywacji*, Kraków 2006.
- Szkotnicki W., *Za i przeciw legalizacji eutanazji*, „Palestra” 1997, nr 5–6.
- Sobczak J., *Znamię współczucia dla ofiary jako przesłanka eutanazji*, w: M. Mozgawa (red.), *Eutanazja*, Warszawa 2015.
- Wąsek A., *Ewolucja prawnokarnego pojęcia winy w powojennej Polsce*, „Przegląd Prawa Karnego” 1990, nr 4.

- Zoll A., *Art. 1*, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1–52*, Warszawa 2016.
- Zoll A., *Art. 150*, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Część I. Komentarz do art. 117–211a*, Warszawa 2017, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587286889/543401/wrobel-wlodzimierz-red-zoll-andrzej-red-kodeks-karny-czesc-szczegolna-tom-ii-czesc-i-komentarz-do...?cm=URELATIONS>.
- Zoll A., „*Pozaustawowe*” okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną w świetle konstytucyjnej zasady podziału władzy, w: L. Leszczyński, E. Skrętowicz, Z. Hołda (red.), *W kręgu teorii i praktyki prawa karnego. Księga poświęcona pamięci profesora Andrzeja Wąska*, Lublin 2005.

Euthanasia as an abnormal motivational situation

Abstract

The article deals with the issue of the possibility of classifying some cases of euthanasia as the so-called abnormal motivational situation of the perpetrator. Therefore, with the literature on the function of motivation under criminal law as a basis, the article attempts to discuss the essence of an abnormal motivational situation using the concepts of motivational background and motivational conflict, and to translate these factors into the features of a prohibited act under Art. 150(1) of the Criminal Code. Moreover, using the interpretation of Art. 150(2) of the Criminal Code and views of criminal law scholars, the article analyses the function of Art. 150(2) of the Criminal Code and tries to demonstrate the legitimacy of a further reduction of criminal liability due to the abnormal motivational situation of the euthanasia's perpetrator.

Keywords: euthanasia, abnormal motivational situation, degree of guilt

CYTOWANIE

Kowalewska-Lukuć M., *Zabójstwo eutanatyczne jako anormalna sytuacja motywacyjna*, „Acta Iuris Stetinensis” 2021, nr 3 (vol. 35), 23–35, DOI: 10.18276/ais.2021.35-02.